

Pravda a člověk

Patočka (počátkem 50. let) v jednom fragmentu z období „Negativního platonismu“ napsal: „pravda je to, co osvobozuje člověka a co tedy, daleko toho, aby bylo lidským dílem, naopak člověka vytváří“. To je velmi pozoruhodná formulace, ale má jednu vadu – a je otázka, zda pouze „malou“. Jde totiž o to, jak rozumět slovu „vytváří“: znamená to „produkuje“? Nebo to spíše znamená „způsobuje“ či „ovlivňuje“? Tedy „přetváří“? Mezi člověkem a pravdou (nebo lépe: mezi pravdou a člověkem) je nepochybně principiální vztah, ale není to vztah, omezený na „působení“ z jedné či druhé strany. Člověk, který nemá svůj vlastní aktivní vztah k pravdě, není ještě člověkem v pravém smyslu, ale není to vztah subjektu k objektu, k předmětu. Pravda není ničím předmětným, není to věc, předmět (ani předmět poznávání). Ale na druhé straně pravda sama není samostatnou (ani částečně předmětnou) skutečností, zejména nikoli aktivním činitelem, subjektem, který by mohl vykonávat na člověka nějaký přímý tlak, nějakou působnost, nějaký druh přímého ovlivňování, přetváření – a tedy ani tvoření. Z toho tedy vyplývá, že na jedné straně musíme vypracovat nějaké ponětí takového „působení“ (ze strany pravdy), které se bytostně liší od jakéhokoli působení ‚silového‘ (jak je známe z vnitrosvětých zkušeností), a že na druhé straně musíme vypracovat také nějaké nové ponětí (ze strany subjektů) takové ‚recepce‘ či ‚percepce‘ onoho zvláštního ne-silového ‚působení‘ ze strany pravdy. Jak tomu bývá v podobných případech, bude nutně použít také nových slov k označení zmíněných ponětí, anebo použít slov již existujících, ale v novém smyslu. V prvním přiblížení můžeme kriticky navázat na již prováděné podobné pokusy (v mám případě např. na pokus Rádlův apod.). Vhodné se mi kupř. zdá použít již užívané dvojice slov „výzva – odpověď“ (challenge – response), jak jich ovšem bylo užito pro předmětné vztahy, a to bez jakýchkoli náznaků poukazu k možnostem podobných vztahů ne-předmětných. Velkým otazníkem však zůstává, zda můžeme trvale zůstávat jen u vztahu mezi pravdou a člověkem, a nebude-li nutno chápat ten vztah daleko širě, totiž tak, že budeme uvažovat o vztahu mezi pravdou a subjektem (resp. obecně subjekty, a to v nejširším smyslu).

(Písek, 160819-1.)